

EĞİN KAZASINDAN REDİF TABURLARINA ASKER ALIMINI (1834–1848)

Abdulkadir GÜL*

Özet

Bu çalışmada, 1834–1848 tarihleri arasında Osmanlı Ordusu'nda yapılan yeniliklerin Eğin Kazasına yansımaları incelenmiştir. Söz konusu dönemde Ma'âdin-i Hümâyûn Sancağına bağlı Eğin Kazasında Redif Taburlarına alınan askerin sayıları, askere alınma usulleri, eğitim, levazım ve askeri firarlar gibi konular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Devleti, Eğin Kazası, Redif Askerleri, Askeri Firar, Islahat.*

Abstract

The Army Arrangements made to Redif Battalions from Eğin Town (1834-1848)

In this study, it was investigated the reflections of army arrangements made to Eğin town between 1834 and 1848 in Ottoman Empire. At that period, it was dealt with some issues which numbers, accepting methods, education, supplies, and army escape of soldiers accepted to Redif battalions in Eğin town of Ma'âdin-i Humâyûn Sanjak.

Key Words: *Ottoman Empire, Eğin, Redif Soldiers,, Improvement, Escape of Soldiers.*

A. Giriş

1. Konunun Amacı ve Sınırlılığı

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ordu alanında yapılan önemli yeniliklerden birisi de, taşrada Redif Taburlarının kurulmasıydı. Konuya örnek oluşturacak bu çalışmada, Ma'âdin-i Hümâyûn Sancağına bağlı Eğin Kazası'nda yeni oluşturulan redif taburlarına asker alımları incelenmiştir. Kazadan 1834, 1837 ve 1838 tarihlerinde redif taburları için asker alımı yapılmıştır. Bu tarihlerde Eğin'den toplanan askerlerin sayısı, askere alınma usulleri, eğitimleri, levazım durumları, iç güvenlikteki etkinlikleri ve askeri firarlar incelenmiştir. Ayrıca 1843'den başlayıp 1848'e kadar devam eden Anadolu Ordusunun Ma'âdin-i Hümâyûn Sancağındaki yapılanmasına değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmadaki bulgular genel hatlarıyla değerlendirilmiştir.

* Yrd.Doç.Dr., Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölümü öğretim üyesi,
(abdulkadrigul25@hotmail.com)

2. Redif Askeri Teşkilatı

Osmanlı Devleti'nde çağın gereklerine uygun yeni bir yapılanma XIX. yüzyılın başlarında kaçınılmaz olmuştur. Devletin bütün kurum ve kuruluşlarında açıkça görülen çöküntü, dönemin gereksinimlerine cevap verememe olgusu, son devresine varmıştı. Özellikle devletin iç ve dış güvenliğini korumakla yükümlü olan ve ülke yönetiminde etkin rol alan ordunun içinde bulunduğu durum hiç iyi değildi.¹ Merkez ordusu iken zamanla taşrada da teşkilatlanan, belli başlı merkezlerde garnizonlar oluşturan yeniçeri ocağı, fonksiyonunu yitirmiş, gelişme dönemindeki etkinliği kalmamıştı. Geleneksel bir anlayışla varlığını sürdürmekte olan bu kuruluşu ıslah etmeye yönelik çabalar sonuçsuz kaldığından III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinden I. Meşrutiyete kadar geçecek sürede Osmanlı Ordusunun merkez ve taşrasında birçok yenilikler yapılmıştı.²

II. Mahmut döneminde askeri alanda yapılan yeniklerden biriside Redif Askeri Teşkilatının kurulmasıydı. Taşrada, "*Redif-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye*" adıyla birliklerin oluşturulması Mart 1834 tarihinde gündeme alınmış, hazırlıklar tamamlandıktan sonra Ağustos 1834 tarihinde uygulamaya geçilmişti.³ Bu askerler, başlangıçta yedek askeri güç olarak düşünülmemiş, nöbetleşe kent merkezlerinde eğitim görmeleri ana kural olarak belirlenmişti. Halktan toplanacak erkekler belirli sürelerle kent merkezlerinde eğitim gördükten sonra işlerinin başına dönecekler, başka bir grup onların yerini alacaktı. Böylece hem ziraat ve ticaret işlerinde⁴ aksama olmayacak hem de kent merkezinde güvenliği sağlayacak, nöbet tutacak, gerektiğinde sefere katılabilecek hazır asker bulundurulmuş olunacaktı.⁵

Redif askeri, piyade ağırlıklı olmakla beraber kuruluşundan itibaren süvari birlikleri de oluşturuldu. Haziran 1836'dan itibaren kuruluş ve işleyişinde önemli düzenlemeler yapıldı. Devlette, redif birliklerinin konumu göz önünde bulundurularak yeni eyaletler oluşturuldu. Valilik unvanı müşirliklere dönüştürülerek müşirlere Redif Alaylarının başkumandanı olma yetkisi verildi.⁶ Bu düzenleme ile redif askeri taşra ordusu olma niteliği kesinleşti.

1839'da taşra ordusunda yeni bir yapılanmaya gidildi. Bu dönemde belirlenen görüş ve düşünceler doğrultusunda, padişah Abdülmecit, güvendiği

¹ Şimşek 2005, 30–50; Shaw 1965, 291–306.

² Çadırcı 2002, 804–811; Özcan 1995, 13–39.

³ Çadırcı 2000, 47–53.

⁴ 1846 tarihli esnaf tevzi defterinde redif askerlerinin bir kısmının esnaflıkla da uğraştıkları görülmektedir. *Eğin Şer'iyye Sicil 7. 48/49, 52/59. vb.*

⁵ *Eğin Şer'iyye Sicli 4. 106/41, 221/77, Eğin Şer'iyye Sicil 6. 95/43.*

⁶ Çadırcı 1975, 63–75; Tunalı 2003, 27.

adamlardan Mabeyn-i Hümâyün ve Hassa Müşîri Rıza Paşa'yı askerlik alanında yapılacak işlerde görevlendirdi. Daha sonra Bâb-ı Askerî'de tertip olunan Meclis-i Muvakkat'da yapılan görüşmeler sonucunda padişahın onayına sunuldu. Alınan kararlar 6 Eylül 1843 tarihinde yapılan resmi bir törenle kamuoyuna duyuruldu.⁷ Yapılan yeni düzenleme ile Osmanlı toprakları beş ordu bölgesine ayrılıyordu. Bu ordular ve merkezleri şöyleydi: Hassa Ordusu İstanbul, Dersaadet Ordusu Üsküdar, Rumeli Ordusu Manastır, Anadolu Ordusu Sivas ve Arabistan Ordusu Şam idi. Yeni askeri yapılanma 1848 tarihine kadar devam etmişti.⁸

Askerlik alanında yapılan köklü düzenlemelerden redif birlikleri de nasibini aldı. Anadolu Ordu Komutanlığı'na hem bir komutan atandı hem de ordunun tertip ve tanzimine gidildi. Bu amaçla çalışmalara başlandı. Ferik Bahri Paşa İstanbul'dan Anadolu Ordusu dairesinde yer alan Erzurum'a gönderildi. Bahri Paşa, Erzurum'da çalışmaları yaptıktan sonra, 21 Ekim 1843 günü buradan ayrılarak İstanbul'a gönderildi.⁹ Anadolu Ordusu'nun merkezi, Şubat 1844 senesinde Sivas olarak belirlenmişti.¹⁰ Ancak Haziran 1844'de ordu merkezi Harput'a nakil edildi.¹¹ Bu tarihte Anadolu Ordusu 6 piyade, 6 tabur, 4 süvari alayı ve 1 topçu alayından oluşmaktaydı.¹² Bu ordunun teşkili esnasında Eğin Kazası'nın da bağlı olduğu Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaletinden toplanan 1285 nefer Anadolu Ordusu komutanlığı emrine verildi¹³ ve ordu komutanlığına Ebubekir Rüstem Paşa getirildi.¹⁴

Yeni yapılanmaya göre, her orduya komuta eden bir müşirin yanı sıra, bir de ordu meclisi bulunacaktı. Bu meclis; bir refik, bir mirliva, üç miralay ve biri sekreterlik vazifesi görmek üzere iki sivil memurdan oluşuyordu.¹⁵ Bundan başka bir yoklama, bir jurnal ve bir tahrirat kalemi tesis edilmiş ve bu

⁷ BA. İ.MSM. 203; *Ceride-i Havadis. no.145, (15 Ş 1259)*.

⁸ 1843 tarihinde yapılan askeri düzenleme sonucunda kurulan beş ordudan birisi olan Anadolu Ordusu 6 alay piyade, 6 tabur talia, 4 alay süvari ve 1 alay topçudan ibarettir. Ordunun mevcudu 25847 neferdirdi. Anadolu Ordusu çok geniş bir bölgede kurulmuştu. Bölgeler; Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaleti, Sivas Eyaleti, Diyarbakır Eyaleti, Musul Eyaleti, Gümüşhane Eyaleti, Karahisar-ı Şarki Livası ve Amasya Livasıydı. BA. İ.MSM. 326; *İ.MSM. 10/203 (1843)*. Bu ordu Rusya ve İran'a karşı konuşlandırılmış ayrıca iç güvenlikte de kullanılmıştı. Aykun 1995, 21.

⁹ *Ceride-i Havadis. no.153, (12 L 1259)*.

¹⁰ BA. A.MKT. 9/13.

¹¹ BA. İ.MV. 1100.

¹² Mahmud Şevket Paşa, 14.

¹³ BA. A.DVN. MHM. 1-A/54.

¹⁴ BA. DVN. MHM. 1-A/80; *Ceride-i Havadis. no.168, (28 M 1260)*; *Eğin Şer'îyye Sicili 6. 120/56*.

¹⁵ Çakaloğlu 2001, 41–54.

kalemlerin hepsi ordu muhasebecisinin emrine verilmişti.¹⁶ 1848'de Anadolu Ordusu muvazzaf alaylarının sayısı kadar redif bölgesine ayrılmış ve her redif bölgesinde dört taburlu bir redif alayı kurulmuştu.¹⁷ Bu dönemde Eğin Kazası'nın tabii olduğu Arapkir Livası'nın üçüncü redif alayının komutanı Şakir Bey¹⁸ ve merkezi ise Harput idi.¹⁹ 1869 tarihi itibarıyla de Redif Taburları yedek ordu statüsüne getirilmişti.²⁰

B. Eğinde Redif Taburlarının Oluşturulması

1834 tarihinde Anadolu'nun birçok eyaletinde olduğu gibi, Ma'âdin-i Hümâyûn Sancağına²¹ bağlı kazalarından birisi olan Eğin'de de redif teşkilatı hemen oluşturuldu. Kurulan taburların miralaylık rütbesine İsmail Bey getirildi. İsmail Bey'in önerisi üzerine Osman Ağa redif taburlarının kaymakamlığına ve binbaşılık görevine tayin edildi.²² Yeni kurulan redif ordusunun yönetim kademelerinin oluşturulması sürecinde bölgede etkili olan ayan, bey ve voyvodalardan da istifade yoluna da gidildi. Redif taburlarına tayin olan bölge hanedanlarından büyük rütbeli zabıtlar İstanbul'da talim ve terbiye gördükten sonra göreve atıldılar.²³ Örneğin Osman Ağa, Arapkir Sancağı'nda etkili voyvodalardan biriydi.²⁴

Eylül 1834 tarihinde Eğin Kazası yöneticilerine hitaben yazılan fermanla kazanın şehir merkezi²⁵ ve köylerinde²⁶ "*Redif-i Asâkir-i Mansûre-i*

¹⁶ Mahmud Şevket Paşa, 17.

¹⁷ Çakaloğlu 2001, 46.

¹⁸ Alay merkezi ve komutanına dair buyrulduklar: 17 Mayıs 1848, Eğin Şer'iyye Sicili 6. 95/43, 119/56.

¹⁹ Harput'ta redif askerlerinin barınması ve eğitimleri için kışla da yapılmıştır. Kışlanın inşaat masrafı 150 bin kuruştur. Eğin Şer'iyye Sicili 4. 283/103; Eğin Şerriye Sicili 6. 95/43.

²⁰ Çadırıcı 1997, 67.

²¹ 1837'de Eğin, Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaleti'ne bağlı 15 kazadan biridir. 1845'de Harput, Diyarbakır'dan ayrılmış, Eğin de Harput Eyaletine tabii bir kaza olmuştur. Harput Eyaleti idari taksimatı şu şekildedir; Harput, Çemişgezek, Eğin, Arapkir, Malatya, Şiro (Pötürge) ve Akçadağ. Aksın 1999, 5, 30–31.

²² BA. Hat. 1918 C, 19118-A.

²³ BA. Hat. 313/18491-A.(1836).

²⁴ Eğin Şer'iyye Sicil 4. 218/76.

²⁵ Eğin Şehri'nde tespit edilen mahalleler: Müslümanların meskûn olduğu mahalleler; Taşdibi, Dörtölağzı, Ortacami, Debbağ, Gücan, Ortatepe, Çavuş oğlu, Bahçe, Kurgancı, Peçik, Eskiçi, Aşağı, Arapoğlu, Keşişoğlu, Eskicioğlu, Kalenderoğlu ve Kemercioğlu. Gayr-i Müslimlerin sakin oldukları mahalleler; Tavitoğlu, Şişmanoğlu, Köybaşı, Boyacıoğlu, Ariki, Mahallat, Hisakoğlu, Kasapoğlu, Hukas, Kürekcioğlu, Kasab Bedros ve Yeni Komşu Nikğos.

²⁶ Eğin Kazasındaki köyler: Abçağa, Ariki, Atma, Bağastaş, Bahçe, Beryağan, Bezmiş, Çir, Erkek, Ergü, Erdosu, Evarik, Gemurkab, Geruşla, Geşo, Gicegü, Haponos, Hefdar, Huka, İliç, İranik, Kefran, Kömikan, Miçingah, Muşaga, Navril, Sorak, Şırzı, Taşdibi, Tavik, Venk ve Yakublu. Köylerin belirlenmesinde Eğin Sicilleri 1, 2, 3, 4, 5, 6 no.lu defterler esas alınmıştır.

Muhammediye” adıyla birliklerin oluşturulması için asker yazılması istenmişti.²⁷ Bunun üzerine Eğın’dan 1834, 1837, 1838 ve 1848 tarihlerinde redif taburları için asker alımı yapılmıştı. 7 Kasım 1834 tarihinde, Redif Taburları için 80 kişi istenmiş olmasına rağmen 78 kişi deftere kayıt edilmiştir. Asker alımında gecikmeler olmuş olmalı ki, aynı yılın Aralık ayında bu ordu için 80 askerin toplanması istenmiştir. Kasım ayında ki tertip edilen defterde bulunan 72 kişinin kaydı, Aralık döneminde oluşturulmuş olan defterde de bulunmaktadır.²⁸ Eğın’dan 16 Ekim 1837 tarihinde 100 asker daha toplanmıştı. Ancak 13 askerin ismi mükerrer yazıldığından defterde istenen asker sayısı 113 kişi görülmektedir.²⁹ 27 Mart 1838 tarihinde 100 asker kazadan istenmesine rağmen 95 asker silâh altına alınmıştı.³⁰

Eğın’dan değişik tarihlerde toplanan redif askerlerinin mahalle ve köylere göre dağılımı şöyle idi: 7 Kasım 1834 tarihinde şehir merkezinde;³¹ Taşdıbi Mahallesinden 8, Dörtüolağzı Mahallesinden 8, Ortacami Mahallesinden 9 olmak üzere toplam 27 redif askeri ve köylerden ise 51 redif askeri celp edilmişti. Bu köyler; Ekrek 8, Abçağa 5, Ergü 3, Hinus 2, Örik 2, Evarik 2, Salahlı 2, Bekir 2, bunun yanı sıra Kendir, Venk, Muşağa, Sanduk, Bezmiş, İranik, Cebeler, Huka, Atma, Gicegü, Hefdar, Şırzı, Puşadi, Geşo, Serkavil, Beryağan, Komikan, Tavik, Rabat, Venegah, İliç, Yakublu, Miçingah, Kefran ve Bağaştış köylerinden 1’er asker alınmıştı (Mahalle ve köylerin tafsilatlı dökümü için bkz. Ek.1)³². Bu celp döneminde Eğın ahali ve ileri gelenleri, kasabanın hissesine düşen asker sayısının ahali nüfusundan fazla olduğunu ifade etmişlerdi. Bunun üzerine deftere kayıt edilen askerler üç taksim halinde 27’er nefer olarak toplanmıştı.³³

16 Ekim 1837 tarihinde Eğın’dan 100 asker istendiği ve bu miktarın tamamının celp edildiği görülmektedir.³⁴ Şehir merkezine 18 nefer isabet etmiştir. Neferlerin mahallelere dağılımı şöyle idi: Dörtüolağzı Mahallesi 6, Ortacamii Mahallesi 6 ve Taşdıbi Mahallesinden 6 nefer. Köylere 82 asker

²⁷ Eğın Kazası naibi ve voyvodasına gelen buyruldu da redif askerlerinin toplanmasında kimsenin gevşek davranmaması istenmiştir. *Eğın Şer’iyye Sicili* 5. 120/69.

²⁸ *Eğın Şer’iyye Sicil* 4. 58/16, 59/17.

²⁹ *Deftere isimleri tekrar yazılan askerler*: Beyzadeoğlu Ali Muşağa Köyü (7 defa), Berberoğlu Mehmet Gemürkab Köyü, Katiboğlu İbrahim Geruşla Köyü, Çobanoğlu Halil Sorak Köyü ve İmamoğlu Abbas Haponas Köyü. *Eğın Şer’iyye Sicil* 4. 60/20, 61/20, 62/21, 63/22, 64/23.

³⁰ *Eğın Şer’iyye Sicil* 4. 80/30–34.

³¹ Ek. 1’de kazadan toplanan redif askerlerinin tafsilatlı dökümü bulunmaktadır. *Eğın Şer’iyye Sicil* 6. 95/43.

³² *Eğın Şer’iyye Sicil* 4. 58/16, 59/17.

³³ *Eğın Şer’iyye Sicil* 4. 20/6.

³⁴ *Eğın Şer’iyye Sicil* 4. 60/20, 61/20, 62/21, 63/22, 64/23.

isabet etmişti. Toplanacak neferlerin köylere dağılımı ise şöyle idi: Ekrek 13, Haponos 7, Muşğa 7, Abçağa 6, Kendir 4, Ergü 4, Serkavil 4, İliç 3, Evarik 3, Hefdar 3, Gicegü 3, Evşin 3, Bekir 3, Gemurkab 2, Beryağan 2, Gemürkab 2, Hassa 2, Atma 2, Bağaşaş 2, Yakublu 2, Bezmiş, Sanduk, Erdosi, Komikan, Paşağı, Senahsi, Kefran, Rabat, Tavik, Çir, Bahçe, Puşadi, Miçingah, Vanegah, Ağrik ve Şırzı'dan 1'dir. 27 Mart 1838 tarihinde 100 asker kazadan istenmesine rağmen 95 asker toplanabilmişti.³⁵ Şehir merkezine 19 asker ve köylerden ise 76 asker alınmıştı. Şehirden: Dörtöylağzı Mahallesinden 7, Taşdibi Mahallesinden 6 ve Ortacami Mahallesinden 6 nefer toplanmıştı. Köylerden: Bekir 6, Erkek 5, Yakublu 5, Abçağa 5, Huka 4, Evarik 5, Serkavil 4, Ekrek 3, Atma 3, Kefran 2, Kendir 2, Geşo 2, Haponos 2, İliç 2 ve Gemürkab, Bezmiş, Senahsi, Beryağan, Sanduk, Sorak, İranik, Bahçe, Bağaşaş, Ermedü, Başağı, Hefdar, Gicegü, Tavik, Şırzı, Rabat, Miçingah, Hinus ve Çir köylerinden 1'er kişi alınmıştı.

30 Haziran 1848 tarihli ait iradeye göre; Anadolu Ordusu dairesine bağlı Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaleti'nin sayımı tamamlanan yerlerin erkek nüfusu, askerlik yaşında olanların miktarı ve alınması gerekli asker sayısı ile bunların kullanılacakları alaylar belirlenmişti.³⁶ Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaletine bağlı 26 kazanın erkek nüfusu 167 356 kişi, kur'aya tabi olanların sayısı 18 544 kişi ve kur'a sonucunda alınacak askerlerin sayısı 1851 kişi idi. Yapılan bu sayıma göre; Eğin Kazasının erkek nüfusu 6686 kişi, kur'aya tabi olanların sayısı 613 kişi ve kur'a sonucunda alınacak askerlerin sayısı 61 kişidir. Eğin'den toplanan askerler 1. ve 2. taburlara alınmış ve bu taburlar ise 3. alaya bağlanmıştı (Geniş bilgi için bkz. Ek.2)³⁷.

Redif Taburları için asker toplanmasında mahalle ve köylerin hissesine düşen asker sayısı yerleşim yerlerinin nüfusuyla orantılıdır. Bu dönemde Eğin'de 17 Müslüman Mahallesi bulunmaktaydı. Taşdibi, Ortacamii ve Dörtöylağzı'dan asker celp edilmiştir. Muhtemelen vergi ve farklı mükellefiyetlerin hesaplanıp tahsil edilmesinden kaynaklanan yazımdan dolayı,

³⁵ Eğin Şer'iyye Sicil 4. 80/30-34.

³⁶ Osmanlı Devletinde, modern anlamda nüfus sayımı 1831 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştı. Bu sayımların amacı Gayr-i Müslimlere şahsi vergi uygulaması getirmek ve yetişkin Müslüman erkekleri orduya almak üzere nicel bir temel oluşturmaktı. Bu sayımlarda, kadınlar, yetimler, ergenlik çağına gelmemiş zimmîler, akli veya fiziksel özürlüler, askeri zümreye dâhil olanlar, yüksek düzey devlet görevlileri gibi kişisel vergi vermekle ya da askerlik hizmetiyle yükümlü olmayan kişilerdir. Karpat 2003, 46-47. Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaleti'nde sayılan bu nüfusu içerisinde yalnızca "matluba muvafik" (askerlik hizmetine uygun) Müslüman ahali sayılmıştır. Bu dönem Erzurum BA. ML. CRD.2059; D. CRD.40465.vb ve Trabzon vilayetinde de benzer mahiyette sayımlar yapılmıştır. BA. NFS. d. 1091; NFS. d. 1092; NFS. d. 1093; NFS. d. 1123; NFS. d. 1124; NFS. d. 1125; NFS. d. 1126.vb.

³⁷ BA. İ.MSM. 326.

şehirdeki diğer mahalleler bu üç mahalleye bağlanmış olmalıdır. Bu üç mahalle vergi ünitesi olarak düşünülebilir.

İncelenen dönemde Eğın'e bağlı 33 köy tespit edilmiştir. Bu köyler içerisinde; Ekrek, Haponos, Muşaga, Abçağa, Kendir, Ergü, Serkavil, İliç, Evarik, Gicegü, Evşin, Bekir, Gemurkab, Hınus, Hassa, Atma, Bağaşaş Yakublu, Huka, Kefran, Geşo Bezmiş, Senahsi, Beryağan, Sanduk, Sorak, İranik, Bahçe, Ermedü, Başağı ve Hefdar gibi köylerden diğer köylere nazaran daha fazla asker toplanmıştı.

Defterlerde, askere alınan kişilerin adı, varsa şöhreti, babasının adı, mahallesi veya köyünü belirleme imkânı bulunmaktadır. Kayıtlarda, Eğınlı bazı kişi ve ailelerin lakap veya şöhretleri mevcut iken, bir kısmının yoktur.

Tespit edilen aile ve sülaleler şunlardır: İmamoğlu, Tapan oğlu, Kürt oğlu, Kurt oğlu, Kara zadeler, Gürgür oğulları, Çavuş oğulları, Gül oğulları, Koçur oğulları, Paşa oğulları, Dülger oğulları, Kul oğulları, Berber oğulları, Kambur oğulları, Cebeci oğulları, Hevrek oğulları, Kabak oğulları, Çengir oğulları, Lavik oğulları, Baltacı oğulları, Eğri oğulları, Ayaş oğulları, Hızarcı oğulları, Bakı oğulları, Saraç oğulları, Turba oğulları, Hacı Yusuf oğulları, Bedret oğulları, Hatip oğulları, Bahceçi oğulları, Kasım oğulları, Naib oğulları, Kolsuz oğulları, Hacı Bekir oğulları, Bekir oğulları, Ayvaz oğulları, Nakkaş oğulları, Kahveci oğulları, Kaymaz oğulları, Yusuf oğulları, Sarık oğulları, Devacı oğulları, Hattap oğulları, Saraç oğulları, Torba oğulları, Sarı Mehmet oğulları, Memhar oğulları, Boşnak oğulları, Livanlı oğulları, Gedik oğulları, Canik oğulları, Şeyh oğulları, Kükçüler, Cerrab oğulları, Şahin oğulları, Bayram oğulları, Küçük Veli oğulları, Katib oğulları, Beyzade oğulları, Çoban oğulları, Sufi oğulları, Kunduz oğulları, Horut oğulları, Kara Hasan oğulları, Değirmenci oğulları, Bozbeğ oğulları, Hızır oğulları, Timuryan oğulları, Kibar oğulları, Davulcu oğulları, Kudret oğulları, Gemalmaz oğulları, Narcu oğulları, Topçu oğulları, Ortlak oğulları, Hâkim oğulları, Eğribeğ oğulları ve Ayvaz oğulları gibi.³⁸

Bu lakap veya şöhretler, ailelerin uğraştıkları meslek kollarından, atalarının isimlerinden, göçüp geldikleri yerlerden getirdikleri isimlerden veya kişilerin fiziksel özelliklerinden almışlardır.

³⁸ Bu aile veya sülalelerin isimleri tespitinde 1834, 1837 ve 1838 tarihlerinde tanzim edilmiş olan defterlerden yararlanılmıştır. 7 Kasım 1834 tarih Eğın Şer'iyye Sicil 4. 41/9, 186/68, 193/70 belgeler aynı kayıtlardır. Ekim 1837 tarihli Eğın Sicil 4. 60/20, 61/20, 62/21, 63/22, 64/23 belgeler aynı kayıtlardır. 27 Mart 1838 tarihli Eğın Şer'iyye Sicili 4. 80/30–34.

1. Eğin'den Askerin Celbi Şekli

1834 tarihinden itibaren başlayarak, redif teşkilatı, büyük bir kitleyi uzun süre silâh altında tutmadan, askerlik çağına gelmiş olanları kendi bölgelerinde az masrafla kısa aralıklarla eğiterek savaş anında işe yarayacak yeterli asker bulma amacı ile kurulmuştu.³⁹ Bu durum 1836'da yapılan bazı düzenlemelerle 1843 tarihine kadar devam etmişti. Bu tarihte yapılan düzenleme ile mevcut redif birlikleri devamlı orduya katılmıştı. Askerlik süreye bağlanmıştı. Beş yıllık fiili yedi yıllık redif olarak hizmet görme kuralı konulmuştu. Her yılın Mart ayı başında Osmanlı Ordusundaki mevcut askerin beşte biri terhis edilerek, yerlerine *kur'a* ile yenileri alınmaya başlanmıştı.⁴⁰

Kazalarda askeri nitelikli nüfus sayımları yapılarak askere alınacak zümrenin durumu ortaya çıkarılmıştı. Askere alınacak zümre *kur'a*ya tabi tutulmuştu. *Kur'a*ya tabi tutulan askeri zümre *tüvana*⁴¹ olarak adlandırılmış ve *Nisbet Kaidesi*⁴² gereği olarak bu askerlerden onda biri redif taburlarına seçilmişti.⁴³

Asker alımlarında takip edilen yöntem ve uyulması gereken hususları kaza yöneticilerine gönderilen fermanlardan öğrenmek mümkündür.⁴⁴ Bu fermanların içeriğinde; *kur'a*ya tabi olan askerlere eşit davranılacak ve askere alınacakların tamamı toplanarak ahalinin de hazır olduğu bir yerde *kur'a* usulü ile nefer seçilecek,⁴⁵ bu esnada serseri, hırsız ve güvenilmez olanlar askere alınmayacak,⁴⁶ bu süreçte kimseye zulüm edilmeyecek, hatıra gönüle bakılmayacak, 2 ve 3 evladı olan ailelerden asker celp edilecek ve kefalet alınacaktır.⁴⁷ Bu usuller üzerine toplanan askerler belirli aralıklarla askeri ve dini eğitim alacaklar, ardından okuma yazma ve temel hesap kitap işleri öğretilenlerdi.⁴⁸

Redif Taburları için alınacak askerlerin kefalet ve yaş durumları önem verilmişti. Defterde askere alınan kişilerin ismi varsa şöhreti, babasının adı, mahallesi veya köyü belirtilmişti. Bunun yanı sıra askere alınan kişilere, sakin oldukları mahalle veya köyün imamı, muhtarı, varsa ikinci muhtarı, babası,

³⁹ Kütükoğlu 1982, 127–157; Çadırcı 1975, 67.

⁴⁰ *Eğîn Şer'iyye Sicili* 6. 95/43; Çadırcı 1985, 60–74.

⁴¹ *Tivana*; temiz, güzide elleri tüfek tutmaya kadir 12–40 yaş arasındaki genç erkek nüfusu temsil etmektedir. Karpaz 2003, 58; Karal 1997, 19.

⁴² BA. İ.MSM. 326; BA. C.AS.207/8897.

⁴³ *Nisbet Kaidesi*, şer'i bir vergi olan öşür gibi onda bir oranında uygulanmıştır.

⁴⁴ BA. C.AS. 339/8 (23 Mart 1834); Hat. 305/18006-D, 305/18006-C, 333/19130, 333/19130-A.

⁴⁵ BA. C.AS. 339/8 (23 Mart 1834); Hat. 28207/A (19 Temmuz 1835); *Eğîn Şer'iyye Sicili* 4. 263/93.

⁴⁶ BA. Hat. 11822 (1838), 305/18006-C.

⁴⁷ *Eğîn Şer'iyye Sicili* 4. 33/8, 41/9.

⁴⁸ Ahmed Lütüf, 147.

amcası, dayısı veya kardeşi gibi birinci derecede akrabaları kefil edilmişti. İncelenen kayıtların tamamında kefalet kayıtları mevcuttur. 16 Ekim 1837 tarihinde tertip edilen defterde askere alınacakların yaşları belirtilmişken, ancak 7 Kasım 1834 ve 27 Mart 1838 tarihli defterlerde askerlerin yaşları belirtilmemiştir.

Eğin'den Redif Taburlarına alınan askerlerin tamamı Müslüman olup, yaşları 15–32 aralığında idi.⁴⁹ Bu askerlik görevinden muaf olanlar arasında Gayr-i Müslimler, 15 yaş altı ve 32 yaş üzerinde olanlar, askerlik yapmaya ruhsal ve fiziksel açıdan elverişli olmayanlar ve çok çocuklu ailelerden birisinin askere alınması ailenin diğer çocuklarına muafiyet hakkı sağlamıştı. Bunun yanı sıra savaş esnasında yaralanan gaziler veya silâh altındayken herhangi bir sebeple askerlik yapamayacak durumda olanlar askerlikten muaf tutulmuş veya emekliliğe sevk edilmişti. Gazi veya silâh altındayken hastalanan askerlere karşı devlet, bir yandan emekli maaşı bağlayarak geleceklerini güvence altına almış, diğer yandan da sosyal statülerine saygınlık kazandıracak girişimlerde bulunmuştur. Örneğin; 23 Mayıs 1835 tarihinde Eğin Naibine hitaben yazılan buyruldu da; süvari taburu 1. bölük, 3. onbaşı, 8. neferi olan Mehmet, bazı hastalıklar sebebiyle askerlik görevini ifa edemeyeceğine karar verilmiş ve bu sebepten askerlikten muaf tutulmuştur. Ayrıca, askerlik esnasında çok yararlı hizmetlerinden dolayı Mehmet'in memleketinde salyaneden muaf tutulduğu belirtilmiştir.⁵⁰ Diğer bir örnekte ise (18 Ağustos 1840) Musul tarafında bulunan redif askerlerinden alayın birinci taburu, ikinci bölüğü, dördüncü onbaşının, dördüncü neferi olan Eğinli Ali, “*sara illetinden*” dolayı aylık 20 kuruş maaşla emekliliğe ayrılmıştı.⁵¹

Devlet, redif askerlerinin özel hayatları ve miraslarıyla ilgili hususlarda da titiz davranmıştı. Örneğin; askerlik hizmetinde bulunan kişilerin memleketlerindeki nişanlılarının her ne sebepten olursa olsun başkasına verilmemesi⁵² veya askerler görevde iken kendilerine kalan mirasın Emval Sandığında tutulması ve vasi tayin edilmesi kuralını uygulamıştı.⁵³ Ancak redif askerlerinin memleketlerinde uğraştıkları ticaret ve ziraattan dolayı vergi muafiyetlerinin olmadığı belirtilmişti. Örneğin; 1846 tarihli sadrazam kaimesinde, askerde bulunan kişilerin memleketlerinde iken yaptıkları işlerden vergi alınması ve buna kimsenin karşı koymaması⁵⁴ istenmişti.

⁴⁹ *Eğin Şer'iyye Sicil 4. 60/20.*

⁵⁰ *Eğin Şer'iyye Sicili 4. 31/7.*

⁵¹ *Eğin Şer'iyye Sicili 5. 116/67.*

⁵² *Eğin Şer'iyye Sicili 8. 63/32.*

⁵³ *Eğin Şer'iyye Sicili 8. 53/22. Benzer belge Eğin Şer'iyye Sicili 5. 38/11.*

⁵⁴ *Eğin Şer'iyye Sicili 6. 147/69.*

2. Eğin'deki Redif Askerlerinin Talim ve Levazım Durumları

Redif teşkilatı bir taraftan bütün sancaklarda kurulurken diğer tarafta teşkilatın işleyişi ile ilgili problemler gün geçtikçe artmaktaydı. Sancak ve kazaların ileri gelenleri idaresine bırakılan taburların modern bir şekilde eğitilmeleri mümkün olmadığı gibi, hasat zamanlarında talimlerden dolayı şikâyetler olmaktaydı.⁵⁵ Redif teşkilatını iyi işler bir duruma getirmek amacı ile İstanbul'da bizzat padişahın başlığında ilgililerle toplantılar yapılıyor, yeni kararlar alınıyordu. Haziran 1836'da alınan kararlarla teşkilatın işleyişinde bazı değişiklikler yapıldı.⁵⁶ Bu kararlara göre taşradaki redif askeri taburları, *asâkir-i mansûre* gibi teşkilatlandırılması, cephane ve iaşelerinin ona göre verilmesi kararı alındı.⁵⁷ Yapılan bu değişikliklerinin yansımalarını bölgede görmek mümkündür. Buna göre; sancak merkezi olan Arapkir'de bütün taburların birlikte katılımı ile yılda iki defa yapılan toplu talimlerin yerine, *mînavebe usulü* (askerlerin nöbetleşe talim ve eğitime gitmesi) ile eyalet merkezi olan Harput'ta talim görmeleri uygun görülmüştü. Böylece hem şehir merkezi askersiz kalmayacak ve hem de daha iyi yetişmeleri sağlanacaktı. Ziraat mevsimlerinde halkın zarar görmemesi için mümkün olduğu kadar ziraatın yapılmadığı aylarda talimler yapılmasına karar verilmişti.⁵⁸

Şayet, ziraat mevsiminde bir bölük talim için sancak merkezine gitmek zorunda kalırsa, o bölüğe dâhil erlerin ziraat ve benzeri işleri komşuları tarafından yapılacak ve talim süresi boyunca askerlerin yiyecek, yatacak, silah ve diğer giderleri devletçe karşılanacaktı.⁵⁹ Eyalet merkezi olan Harput'ta kışla inşasına başlanılmıştı. Talimlere katılan askerler buralarda kalacaklardı.⁶⁰ Eyalet merkezindeki eğitim için gelen emrin ardından askerlere 15 gün içerisinde

⁵⁵ Eğin Şer'iyye Sicili 4. 224/78, 225/78.

⁵⁶ Çadırcı 1975, 67.

⁵⁷ Devlet, *asâkir-i mansûre* ordusunun oluşturulmasında elde edilen deneyimleri, redif ordusunun kurulması esnasında kullanmıştır. İki ordunun da yapılanma, askere alım ve levazım gibi birçok hususta benzerlikleri vardır. BA. İE. AS. 89/8239. (1836).

⁵⁸ Eylül 1837 tarihli fermanla Eğin Sancağı merkezinde senede iki defa yapılan toplu talimler artık yapılmayacak, bunun yerine askerler Harput'ta talim göreceklidir. Talimlerin ilki "*ruz-ı kasım*" ve diğeri ise "*ruz-ı hıdır*" da olmasına karar verilmiştir. Talimlerin olduğu kadar hasat mevsiminin dışında ki aylarda yapılması, ahalinin zarar görmemesi istenmiştir. Eğin Şer'iyye Sicili 4. 60/20.

⁵⁹ Eğin Şer'iyye Sicili 4. 32/8.

⁶⁰ Harput'ta redif askerlerinin barınacağı ve talim yapacakları bir kışla inşasına karar verilmiş ve kışla için 3000 tahta Eğin Kazası'ndan bedeli hazineden ödenmek şartıyla istenmiştir. Ayrıca bu kışla inşaatında çalışmak için Arapkir ve Eğin kazalarından 200 zabıt ve nefer toplanması emredilmiş ve bu işlerin sorumluluğu ise Arapkir Voyvodası Redif Askeri Binbaşısı Osman Ağa'ya verilmiştir (21 Ocak 1836), Eğin Şer'iyye Sicili 4. 218/76, 219/77.

talimlere katılmak zorunluluğu getirilmişti.⁶¹ Yılda iki kere büyük talim denilen toplu eğitim ve öğretim için Eğin'deki redif askerleri eyalet merkezine girmişlerdi. Bu büyük talimlerden birincisi baharda, ikincisinin ise güz mevsiminde yapılması kararlaştırılmıştı. Ancak “ruz-ı kasım” döneminde bölgede ziraat mevsiminin devam ettiği göz önüne tutulmasına karar verilmişti.⁶²

1834–1839 döneminde redif zabıt ve askerlerine devlet tarafından maaş verilmekteydi.⁶³ Ancak 1839'dan itibaren aylık olarak ödenen düşük ücret için yapılan harcamaların daha çok tuttuğu gerekçe gösterilerek maaş verilmesine son verildi.⁶⁴ Bu yapılanma ve işleyiş Tanzimat'ın ilanına kadar sürdü.⁶⁵ Redif giderlerinin karşılanması için *Redif-i Mansûre* adıyla yeni bir hazine kurulacak ve ordu için ahaliden vergi toplanacaktır.⁶⁶ Kazadan bu hazine için münavebe usulü ve iki taksit halinde *İane-i Cihadiyye* toplanmıştır.⁶⁷ Örneğin; 18 Aralık 1834 tarihli bir fermanla kurulacak redif taburlarının ihtiyaçlarını karşılamak için 50 bin kuruş *İane-i Cihadiyye Akçesi*'nin Arapkir Sancağı'ndan toplanması istenmişti. Talep edilen bu paranın 30 bin kuruşunu Arapkir halkından kalan, 20 bin kuruşu ise Eğin halkından tahsil edilmişti.⁶⁸

7 Mayıs 1836 tarihli belgede redif askerlerine ödenecek aylıklarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Eğin Kazasından toplanan redif askerlerinden piyadelerin her biri için 100 kuruşun kaza ahalisinden toplanması, bu paranın altı aylık iki taksit halinde verilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁹ Ancak askerlere ödenen ücretlerin oldukça düşük olduğu ve aldıkları maaşların temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmediği anlaşılmaktadır. 1839 tarihli fermanla redif askerlerinin maaş ve masrafları konusunda şu bilgiler bulunmaktadır: “asker ve zabitanların memleketlerinde kaldıkları vakitlerde düzenli maaşlarının verilmesi, ancak verilen maaşlarla kendilerini idare edemediklerinden dolayı düccar oldukları, buldukları mahallerde iş ve güçleriyle uğraşmalarına müsaade edilmesi...”⁷⁰ gibi askerlerin mağdur olmaması için tedbirler alınmıştı. Alınan ücretlerin yetmemesinden dolayı zabitan ve

⁶¹ BA. A.MKT. UM. 394/79.

⁶² Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 60/20.

⁶³ BA. ML. MSF. d. 5339. (1834).

⁶⁴ Bolat 2000, 37.

⁶⁵ Ahmed Lûtfî, 149.

⁶⁶ Kütükoğlu, 1983, s.148.

⁶⁷ Kaza vergi toplamak için iki ayrı bölgeye ayrılmış her yıl bir bölgeden iki taksit halinde *İane-i Cihadiyye Akçesi* toplanmıştır. BA. C.AS. 10/377.

⁶⁸ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 32/8.

⁶⁹ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 79/29.

⁷⁰ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 224/78, 225/78.

askerlerin halktan değişik isimler altında erzak topladıkları sık görülen bir durumdu. Örneğin 1837 tarihli bir buyruğunda; askerlerin, zabitanın ve tatarların görev esnasında veya bir yerden başka bir yere seyahatleri esnasında halktan zoraki erzak almaması ve ihtiyaçlarını kazadaki rayiç üzerinden satın almaları gerektiği belirtilmiştir.⁷¹ Askerlerin bu uygulamalarından dolayı yöre halkı birçok şikâyette bulunmuştu.⁷²

Askerlerin giyim-kuşam, barınma, silah ve donanımları devletçe karşılanmaktaydı. Bu askerlere senede iki defa fes, barış zamanlarında birer takım elbise, birer serhatlı yemenisi ve savaş dönemlerinde birer adet yağmurluk ayrıca Kasım ayına mahsusen de bir çift çizme verilmişti.⁷³ Askerler, izinli olarak memleketlerine gönderildiklerinde silahları alınıyor ve giysileri de toplanıyordu. Askerlerin levazımları; tüfek, matara, aba, keçe, hassa düdük, yemeni, çizme, yağmurluk, palaska, kılıç, süngü, fes, üniforma, kayış ve çanta gibi malzemelerden oluşmaktaydı.⁷⁴ Askerlik süresince neferlere devlet tarafından verilen levazımat zimmet edilmişti. Neferler memleketlerine geri döndükleri veya sefer dönüşü uhdesindeki askeri malzemeleri kaza merkezinde mühimmat depolarına teslim etmeleri gerekmekteydi. 1839 tarihli fermanla askerlerin uhdesinde ki malzemelerin durumu şöyle ifade edilmişti; *“bunun yanı sıra neferanın yedinde bulunan tüfek, kılıç ve sair mühimmat ve mızika takımı gibi mahallinde memurlar tarafından münasip mahallerde hıfz edilerek miktar ve kemiyetlerinin tespiti ve ıslah defterlerinin tanzimi”*⁷⁵ emredilmişti.

Levazımın bir kısmı devlet tarafından karşılanırken, çadır, aba ve keçe gibi levazımın her bir askerin babasından veya hanelerden tedarik edilmesi yoluna gidilmişti.⁷⁶ Sicillerdeki zimmet defterlerinde görüldüğü üzere, askerlerde bulunan malzemelerin büyük bir kısmı zayi olmuş, bozulmuş, eskimiş ve sefer dönüşü kaybolmuş veya askerler tarafından kaybedilmişti. Yoklamalar neticesinde, yıpranmış veya bozulmuş askeri malzemeler yenileriyle değiştirilmekte ve eksik görülenler tamamlanmaktaydı.⁷⁷

⁷¹ BA. C.AS. 518/21656; Eğin Şer'iyye Sicili 4. 7/3, 214/75, 207/74, 206/74.

⁷² Yakublu ve Venk köyü ahalilerinin şikâyetleri arasında *“tertîp edilmiş askerleri yanlarına alan ağa, bey ve voyvodalar yardım ve selamlık maksadıyla saman, yumurta, yağ, bal, tavuk ve yem gibi erzakları topladığı”* belirtmişlerdir. Eğin Şer'iyye Sicili 4. 7/3. Bu hususla ilgili bkz. Eğin Şer'iyye Sicili 4. 214/75, 207/74, 206/74.

⁷³ BA. C.AS. 499/20838.

⁷⁴ Eğin Şer'iyye Sicili 4. 314/114, 218/76, 317/117.

⁷⁵ Eğin Şer'iyye Sicili 4. 224/78, 225/78.

⁷⁶ Eğin Şer'iyye Sicili 4. 218/76.

⁷⁷ Eğin Şer'iyye Sicili 4. 314/114, 317/117.

3. Askerin İç Güvenlikte Kullanılması

1826'dan önce taşradaki güvenliğini yeniçeriler ve lav edilinceye (1846) kadar tımarlı sipahiler yerine getirmekteydi. 1834'den itibaren taşranın güvenliğini redif askerleri ve kısmen yerel unsurlar sağlamaktaydı. Redif askerleri jandarma teşkilatı kurulana kadar iç güvenlik görevinde bulunmuşlardı.⁷⁸ Bir nevi jandarma görevi üstlenmiş olan redif askerleri⁷⁹; kazada ahalinin emniyet ve güvenliğini sağlamak, devletin mal ve gelirlerinin muhafazası ve tahsili, kasaba ve köylerde meydana gelen hırsızlık, yol kesme, cinayet, yaralama, darp, eşkıyalık gibi suçları işleyenlerin takibi ve yakalanması, tutukluların nakli, karakol noktaları ve geçitlerin güvenliği gibi yol emniyeti sağlama, "*mürûr tezkeresi*" kontrolü yapma, kur'a ve redif askerlerinin celp ve toplanmasını sağlama gibi birçok görevi üstlenmişlerdi. Eğin'de geçit veya derbentlerin güvenliğini redif askerlerinin sağladığı görülmektedir. Örneğin; 20 Temmuz 1836 tarihli kayıta Eğin Kazası'nda bulunan *Hayrabeli* derbentine tayin olan Büyükbaş Hasan Ağa'nın kendisine 100 kuruş ve altı neferin her birine 60 kuruş ve *Hustabeli* geçidin güvenliği için tayin olan Kara Mehmet'e 100 kuruş ve 6 neferin her birine ise 60 kuruş verilmişti.⁸⁰

4. Firariler

Bu dönemde redif taburlarına alınan askerlikle ilgili dikkat çeken bir husus, asker kaçaklarının sürekli olarak gündemde kalmasıdır.⁸¹ Asker kaçakların iki şekilde tasnife tabi tutulabilir. Birincisi askerlik alımı esnasında kur'aya dâhil olmayanlar⁸², ikincisi ise silâh altında iken firar edenler.⁸³ Devlet kaçağın önüne geçebilmek için bir yandan cezai tedbirler alırken, diğer yandan da askere alınan her kişinin kefile bağlanmasını ve kefillerin de birbirine ayrıca bağlanması şart koşulmuştu. Askere alınmada kefillik meselesi şu şekilde işlemekteydi: Eğin'de askerinin celp zamanında, mahalle ve köy muhtarları, mahalle ve köy ahalisi veya askere alınan kişinin babası, abisi, kardeşi, dayısı,

⁷⁸ Levy 1971, 21–39; Çadırcı 1983, 93.

⁷⁹ *Eğın Şer'iyye Sicili* 4. 84/35, 85/35, 316/114, 71/23, 67/23, 131/50, *Sicil* 6. 95/43.vb.

⁸⁰ *Eğın Şer'iyye Sicili* 4. 84/35, 85/35, 316/114.

⁸¹ "...redif taburlarından firar askerlerin hemen yakalanıp taburlardan noksan olanlara dahil edilmesi" istenmektedir. *BA. Hat.* 22433-B (1836).

⁸² Halkın bir kısmı askere gitmemek için gayret göstermişlerdir. 26 Ocak 1849 tarihli bir belgede "kaza ki bazı köy ve mahalle ahalisinden kişilerin türlü türlü hileler ile kuraya dâhil olmadıkları" tespit edilmiştir. *Eğın Şer'iyye Sicili* 8. 51/26.

⁸³ Bir kısım askerler "*tebdil-i hava*" maksadıyla gidip bir daha birliklerine gelmemişlerdir. *BA. İ.DH.* 227/3638.

dedesi veya amcası gibi birinci derece yakınlarının kefaleti alınıyordu.⁸⁴ Eğer bu kefalete rağmen firar edenler olur ise kefillerden para cezası alınıyordu. Genellikle kefalet ücretleri 2000 kuruştur.⁸⁵ Eğer asker bir daha firar ederse bu para cezası oran artırıyordu. Örneğin Eğin Kasabası Orta cami Mahallesinde Usta Osman oğlu Tahir askere kayıt olmuş ve firar etmişti. Babasının kefaletiyle Tahir yeniden silâh altına alınmış ancak tekrar firar etmesi üzerine 2400 kuruş babasının kefalet ücreti ödenmesine karar verilmişti.⁸⁶ Kefalet uygulamasına rağmen problem çözülememiş, kaçaklarla ilgili olarak sıkça buyruldu ve fermanlar kaza idarecilerine gelmeye devam ettiği görülmektedir. Asker kaçaklarının önünü kesmek için devlet, imparatorluk dâhilinde mürûr tezkeresi olmayan hiç kimsenin seyahatine müsaade etmemişti. Örneğin; askerden firar eden kişilerin yakalanması ve bu hususta dikkat ve itina gösterilmesine dair Çemişgezek, Eğin, Arapkir, Hekimhan, Arguvan naib ve voyvodalarına 1837 tarihli gönderilen buyruldu da; asker kaçaklarının bir kısmının tebdil-i kıyafetle bazı köy ve çiftliklerde hizmetkârlık, rençperlik etmekte, bazıları ise hırsız ve eşkıya takımına katılmakta⁸⁷ oldukları bu gibi kişilerin yakalanıp cezalandırılması ve ahalinin böyle kimseleri ihbar etmesi emredilmişti.⁸⁸ 1844 tarihli diğer bir fermanla ise; ahalinin asayişini sağlamak ve kimliği meçhul kişilerin gelişi güzel her tarafta dolaşmalarını önlemek için herkesin “mürûr tezkeresi”⁸⁹ bulundurması istenmişti.

Bir yıl sonra kazaya gönderilen buyruldu ile firari askerlere karşı daha sert önlemler alındığı anlaşılmaktadır. “eğer bir asker firar edip gidip bir haneye

⁸⁴ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 65/23, 71/23, 67/23, 131/50, 282/94, 271/96, 276/99, 310/112, 307/110, 308/110, 315/114. vb.

⁸⁵ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 71/23.

⁸⁶ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 65/23.

⁸⁷ Bu dönem asker kaçaklarının bir kısmı bölgede eşkıyalık hareketlerine katılmışlardır. Geniş bilgi için bkz. Tızlak 1994, 755.

⁸⁸ Eğin Şer'iyeye Sicili 4. 250/86.

* Belgelerde “Mürûr-ü ubûr” olarak kullanılan bu tabirin anlamı bir tarafa gitme veya göç etmek demektir. “Mürûr Tezkeresi”: Osmanlı Devletinde toplumda yaşanan eşkıyalık, askeri firarlar, kanun kaçakları ve büyük şehirlere göç gibi sosyal düzeni bozabilecek nüfus hareketlerini kontrol altına alabilmek için devletin bir yerden başka bir yere seyahat etmek isteyenlere verdiği belgedir. Mürûr tezkeresinde kişinin adı, varsa şöhreti, dini durumu, gideceği yer, mesleği ve mutlaka babasının adı yazılmış olmalıdır. Bu tezkereyle sicil kayıtlarında bir hayli belge ve bilgi bulunmaktadır. Eğin Şer'iyeye Sicili 1. belgeler. 9, 18, 32, 47 vb. Eğin Şer'iyeye Sicili 2. belgeler. 19, 35, 47, 89 vb. Eğin Şer'iyeye Sicili 3. belgeler. 64, 76, 112, 115 vb. Eğin Şer'iyeye Sicili 4. belgeler. 3, 6, 9, 47, 53, 83, 113, 131, 167, 168, 178 vb. Eğin Şer'iyeye Sicili 5. belgeler. 88, 89, 104, 105, 111, 115 vb. Eğin Şer'iyeye Sicili 6. belgeler. 19, 25, 31, 32, 33, 37, 38, 44, 62, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87 vb. Eğin Şer'iyeye Sicili 8. belgeler. 8 ve 86. Geniş bilgi için bkz. Çadırcı 1993.

⁸⁹ BA. A.MKT. UM. 21/97.

saklanacak olur ise, bu durumu haber vermeyen o kazanın naib, voyvoda, köy ihtiyarları ve ileri gelenleri cezalandırılacak ve firari bir askerin yerine o kazadan yirmi nefer askere alınacak, ayrıca bir kimse firari bir askeri saklarsa o kimsenin cümle mal, hayvanat ve eşyasına el konulacak ve bir firari yakalandığında kesinlikle salı verilmeyecek yanına adam koşum teslim edilecektir...”⁹⁰ Netice itibariyle, devletin aldığı bütün önlemlere rağmen, kazadan redif ordusu için toplanmak istenen veya silâh altına alınan bir takım askerler firar etmişlerdi. Askeri firarların sebepleri arasında; ekonomik sebepler, yeni kurulan ordunun sevk ve idaresinde ki olumsuzluklar, askerlik süresinin uzun olması, redif askerlerinin görev yerlerinin memleketlerine yakın olması, psikolojik ve ailevi meselelerden kaynaklanmış olduğu düşünülebilir.

Sonuç

“*Eğin Kazasından Redif Taburlarına Asker Alımı (1834–1848)*” adlı çalışmada, Eğin’in şer’iyye sicillerinin yanı sıra, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri kayıtlarına dayalı, giriş kısmında da belirtilen amaç ve sınırlılık doğrultusunda yapılan incelemeden elde edilen sonuçlar, çalışmanın içerisinde ayrıntılı bir şekilde izaha çalışıldı. İncelemenin genel bulguları açısından bir değerlendirme yapıldığında şu sonuca ulaşılmıştır.

İncelenen dönemde Ma’âdin-i Hümâyûn Sancağına bağlı olan Eğin’in üç mahallesi ve 32 köyünden 1834, 1837, 1838 ve 1848 tarihlerinde Redif Taburları için asker alımı yapılmıştı. Eğinden her dönemde 80–100 kişi arasında sayıları değişen asker istenmişti. Taburlar için silâh altına alınan askerlerden kefalet istenmişti. Silâh altına alınacak askerler, *Nisbet Kaidesi* olarak adlandırılan bir kur’aya tabi tutulmuş ve askerlerin onda biri silâh altına alınmıştı. Toplanan askerlerin yaş aralığı 15-32’idi. Kazadan toplanan askerler 1. ve 2. piyade taburları ve 3. alayda istihdam edilmişti. Bu askerler önce Arapkir’de sonra ise yeni bir düzenleme ile yılda iki defa Harput’ta eğitim görmelerine karar verilmişti. Askerlerin levazımı genellikle devlet tarafından karşılanmıştı. Yeni oluşturulan bu taburlarda zabitan olarak çalıştırılmak için bölgedeki ağa, bey ve voyvodalardan da istifade edilmişti. Sancak dâhilinde oluşturan redif taburlarının masraflarını karşılamak için kazadan *İane-i Cihadiyye Akçesi* toplanmıştı. Bu askeri birlikler iç güvenlikte de kullanılmıştı. Devletin değişik tedbirlerine rağmen askeri firarlar önlenememişti.

⁹⁰ *Eğin Şer’iyye Sicili 4. 265/93.*

Ek. 1. Eğinden Redif Taburları İçin Toplanan Askerler(7 Kasım 1834)

Nefer Adı	Baba Adı	Mahalle/Köy	Kefiller
Bekir	Bekçi Salih	Taşdibi M.	İmam Ebubekir, muhtar İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
Hafız Mehmet	Venklü Ali	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
Osman	Selim	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
Osman	Usta Feyzullah	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
İmamoğlu İbrahim	Hasan Efendi	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
Kürtoğlu Ali	Ali	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
Hafız Ahmet	Tahtatabak Mehmet	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
İbrahim	Değirmenci Hasan	Taşdibi	İmam Ebubekir, muhtarı İsmail Ağa, muhtar-1 sani İsmail Ağa.
Karazade Mustafa	Mehmet	Dörtıyolağzı M.	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Ömer	Hacı Yusuf	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Mehmet	Gümrükçüoğlu Mevlüt	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Behram	Hatipoğlu Mustafa	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Ahmet	Koşuçoğlu Hüseyin	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Tapanoğlu Ömer	Ahmet	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Mehmet	Halil Ağa	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Mehmet	Karacazade Ahmet	Dörtıyolağzı	İmam Ali Efendi, muhtarı Hacı Ali Ağa, muhtar-1 sani Hacı Memiş.
Gürgür-oğlu Ömer	Mehmet	Ortacami M.	İmam Osman Efendi, muhtar-1 evvel Esad Ağa, muhtar-1 sani Halil Efendi
Abdurrahman	Abdulselam	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-1 evvel Esad Ağa, muhtar-1 sani Halil Efendi
Çavuşoğlu Halil	Mehmet	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-1 evvel Esad Ağa, muhtar-1 sani Halil Efendi

* Eğin Şer'iyeye Sicil 4. 41/9, 186/68, 193/70 belgeler aynı kayıtlar.

* M: Mahalle, K: Köy.

Eğin Kazasından Redif Taburlarına Asker Alımı (1834–1848)

Güloğlu İsmail	Abdullah	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-ı evvel Esad Ağa, muhtar-ı sani Halil Efendi
Koçuroğlu Ömer	Mehmet	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-ı evvel Esad Ağa, muhtar-ı sani Halil Efendi
Ömer	Şerif Mehmet	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-ı evvel Esad Ağa, muhtar-ı sani Halil Efendi
Paşaoğlu Osman	Hasan	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-ı evvel Esad Ağa, muhtar-ı sani Halil Efendi
Dülgeroğlu Salih	Halil	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-ı evvel Esad Ağa, muhtar-ı sani Halil Efendi
Sadık Mehmet	Kel Ali	Ortacami	İmam Osman Efendi, muhtar-ı evvel Esad Ağa, muhtar-ı sani Halil Efendi
Zeycan	Abdullah	Abçağa K.	İmam Arif Efendi, muhtarı Hacı Mahmut Efendi.
İbrahim	Sadullah	Abçağa	İmam Arif Efendi, muhtarı Hacı Mahmut Efendi.
Ali	Abdullah	Abçağa	İmam Arif Efendi, muhtarı Hacı Mahmut Efendi.
Kuloğlu İsmail	Mustafa	Abçağa	İmam Arif Efendi, muhtarı Hacı Mahmut Efendi.
İsmail	Hüseyin	Abçağa	İmam Arif Efendi, muhtarı Hacı Mahmut Efendi.
Mustafa	Ahmet	Ekrek K.	İmam Feyzullah Efendi ve muhtarı Mahmut Ağa.
İmamoğlu İsmail	Ahmet	Ekrek	İmam Feyzullah Efendi ve muhtarı Mahmut Ağa.
Berberoğlu Mustafa	Mehmet	Ekrek	İmam Feyzullah Efendi ve muhtarı Mahmut Ağa.
Kanburoğlu İsmail	Bekir Efendi	Ekrek	İmam Feyzullah Efendi ve muhtarı Mahmut Ağa.
Cebecioğlu Ali	Hüseyin	Ekrek	İmam Feyzullah Efendi ve Mahmut Ağa.
Mehmet	Mustafa	Ekrek	İmam Feyzullah Efendi ve muhtarı Mahmut Ağa.
Hüseyin	Murtaza	Ekrek	İmam Feyzullah Efendi ve muhtarı Mahmut Ağa.
İbrahim	Mehmet	Hınus K.	İmam İsmail Efendi ve muhtarı Hacı Hukan Ağa.
Hüseyin	Murtaza	Hınus	İmam İsmail Efendi ve muhtarı Hacı Hukan Ağa.
Hevrekoğlu Yusuf	Hüseyin	Bekir K.	İmam İsmail Efendi ve muhtarı Hacı Hukan Ağa.
Ahmet	Abdullah	Bekir	İmam İsmail Efendi ve muhtarı Hacı

Abdulkadir Gül

			Hukan Ağa.
Ali	Küçük Ali	Ergü K.	İmam Mustafa Efendi ve muhtarı Ali Ağa.
Ali	Bekir	Ergü	İmam Mustafa Efendi ve muhtarı Ali Ağa.
Mehmet	Bekir	Ergü	İmam Mustafa Efendi ve muhtarı Ali Ağa.
Kabakoğlu Halil	Ahmet	Kendir K.	İmam ve muhtarı Arif Ağa.
Çengiroğlu Halil	-	Venk K.	Muhtar Sadullah Ağa.
Ahmet	Mehmet Emin	Muşaga K.	Muhtar Mehmet Ağa.
Hüseyin	Mustafa	Sanduk K.	Muhtar Hacı Bekir Ağa.
Hüseyin	Zeynel	Bezmiş K.	Muhtar Hüseyin Ağa.
Hafız İbrahim	Molla Mustafa	İranik K.	Muhtar Ali Ağa.
Kanburoğlu Ahmet	Ahmet	Örik K.	Muhtar Mehmet Ağa.
Ahmet	Ali	Örik	Muhtar Mehmet Ağa.
Ali	İbrahim	Cebeler K.	Muhtar Ahmet Ağa.
Osman	Mustafa	Huka K.	Muhtar Mustafa Ağa.
Hasan	Ali	Atma K.	Muhtar Hasan Ağa.
Lavikoğlu Ahmet	İbrahim	Gicegü K.	Muhtar Hüseyin Ağa.
Baltacioğlu Ahmet	Hüseyin	Hefdar K.	Muhtar Feyzullah Ağa.
Eğribeğolu Feyzullah	Hüseyin	Evarik K.	Muhtar Hüseyin Ağa.
Timur	Deli Halil	Şırzı K.	Muhtar Hasan Ağa.
İsmail	Kambur	Puşadi K.	Muhtar Hüseyin Ağa.
Hasan	Mehmet	Geşo K.	Muhtar Halil Ağa.
Ulaş	Mehmet	Serkavil K.	Muhtar Mehmet Ağa.
Mehmet	Hüseyin	Beryağan K.	Muhtar Ömer Ağa.
Ali	İsmail	Kömikan K.	Muhtar Ahmet Ağa.
Mehmet	Hüseyin	Tavik K.	Muhtar Ömer Ağa.
Ahmet	Emrullah	Evarik K.	Muhtar Molla Osman Efendi.
İsmail	Süleyman	Rabat K.	Muhtar Halil Ağa.
Hüseyin	Ahmet	Vanegah K.	Muhtar Osman Ağa.
Halil	Ahmet	İliç K.	Muhtar Feyzullah Ağa.
Ayaş oğlu Salih	Ahmet	Yakublu K.	Muhtar Ahmet Ağa.

Eğin Kazasından Redif Taburlarına Asker Alımı (1834–1848)

Selim	Abdullah	Miçingah K	Muhtar Hüseyin Ağa.
Hüseyin	Köse Yusuf	Kefran K.	Muhtar Feyzullah Ağa.
Mehmet	Ali	Ekrek K.	Muhtar Osman Ağa.
Mehmet	Ali	Bağıştaş K.	Muhtar Hacı Mehmet Ağa.
Hüseyin	Mustafa	Salahlı K.	Muhtar Arık Ağa.
Mehmet	Feyzullah	Salahlı	Muhtar Arık Ağa.

EK. 2. (1848) Ma'âdin-i Hümâyûn Eyaleti

Kaza Merkezi*	Erkek Nüfus	Kur'aya Tabi Olanların Sayısı	Kur'a Sonucunda Alınacak Asker Sayısı
Akçadağ	2328	244	24
Arabgir	17748	1224	122
Arguvan	2807	280	28
Ayvalıdere	2051	227	23
Besni	7674	1383	138
Çarsancak	1864	139	14
Çemişgezek	7631	734	73
Çermik	6849	764	76
Çüngüş	4664	507	51
Ebutahir	1882	254	25
Eğil	8872	1079	108
Eğin*	6686	613	61
Ergani	6061	785	78
Ergani Ma'âdin-i Hümâyûn	2046	162	16
Gercanis	6558	579	58
Harput	26718	2379	238
Hekimhanı	1930	218	22
Hisn-ı Mansur	6462	770	77
Kemah	5164	548	55
Kuruçay	3432	933	93
Maden-i Keban	764	98	10
Malatya	11066	1363	136
Palu	12273	1447	145
Samsad	1267	155	15
Siverek	8323	933	93
Şiro	4236	726	72
Toplam	167356	18544	1851

* BA. İ.MSM. 326.

* Eğin kazasından 1, 2 taburlara alınacak yeni askerler 3 aya mahsustur.

KAYNAKÇA

a. Arşiv Kaynakları

- Eğın Şer'yye Sicilleri no.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
İrade Mesail-i Mühimme. (İ.MSM) 203, 326.
Hatt-ı Hümayun. (HAT) 1918 C, 19118A, 305/18006-D, 305/18006-C, 333/19130, 333/19130-A, 28207-A, 11822, 305/18006-C, 22433-B, 313/18491-A.
Ceride-i Havadis no.145 (15 Ş 1259), 153 (12 L 1259), 168 (28 M 1260).
Sadaret Mektubî Kalemi. (A.MKT) 9/13.
Sadaret Mühimme Evrakı. (A.DVN. MHM) 1-A/54, 1-A/80.
İrade Meclis-i Vükala Mazbatası. (İ.MV) 1100.
Cevdet Askeri. (C. AS.)339/8, 207/8897, 499/20838, 518/21656, 10/377.
Mektubî Kalemi. Umum Vilâyât. (A.MKT. UM).21/97, 394/79.
İbnülemin Askeriye. (İE. AS) 89/8239.

b. Araştırma Eserleri

- Ahmed Lûtfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfi Efendi Tarihi*, (haz. Ahmet Hezarfen, Yücel Demirel ve Tamer Erdoğan), İstanbul 1999.
- Aksın 1999 Ahmet Aksın, *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ.
- Akyel 2002 Salih Akyel, *5 Numaralı Eğın Şer'yye Sicili 1256–1258 (M.1840–1843)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- Aykun 1995 İbrahim Aykun, *Erzurum Konferansı (1843–1847) ve Osmanlı-İran Hudut Anlaşması*, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Bolat 2000 Cahide Bolat, *Redif Askeri Teşkilatı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Çadırcı 1975 M. Çadırcı, “Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.VIII-XII, 63–75.
- Çadırcı 1983 M. Çadırcı, “Osmanlı Ordusunda Yeni Düzenlemeler (1792–1869)”, *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, Ankara, 93–112.

- Çadırcı 1985 M. Çadırcı, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askere Almada Kura Usulüne Geçilmesi”, *Askeri Tarih Bülteni*, 60–72.
- Çadırcı 1993 M. Çadırcı, “Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men’i Mürûr ve Pasaport Nizâm-nâmeleri”, *Belgeler*, XV/19, 173–178.
- Çadırcı 1997 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara.
- Çadırcı 2000 M. Çadırcı, “Redif Askeri Teşkilatı”, *Yedinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler I*, Ankara, 47–53.
- Çadırcı 2002 M. Çadırcı, “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, *Türkler*, c.13, Ankara, 804–811.
- Canpolat 2005 Sibel Canpolat, *4 Numaralı Eğın Şer’iyye Sicili 1248–1256 (M. 1832–1840)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- Çakaloğlu 2001 Cengiz Çakaloğlu, “1843 Askeri Düzenlemesi Çerçevesinde Anadolu Ordusu’nun Kuruluşu”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 5, 41–54.
- Çelik 2003 Berna Çelik, *6 Numaralı Eğın Şer’iyye Sicili 1258–1264 (M. 1842–1848)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- Karal 1997 Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı*, Ankara.
- Karpat 2003 Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul.
- Kütükoğlu 1982 Mübahat Kütükoğlu, “Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu Redif-i Asâkir-i Mansure”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12, (1981–82), 127–157.
- Kütükoğlu 1983 M. Kütükoğlu, “Redif Askeri Giderlerini Karşılama Üzere Alınan Bir Vergi: İnane-i Cihadiyye”, *Birinci Askeri Tarihi Semineri, Bildiriler, II*, Ankara, 145–158.
- Levy 1971 Avigdor Levy, “The Officer Corps in Sultan Mahmud II’s New Ottoman Army, 1826–1839”, *International Journal of Middle East Studies*, 2/1, 21–39.
- Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi*, İstanbul 1325.
- Özcan 1995 Abdulkadir Özcan, “II. Mahmud ve Reformları Hakkında Bazı Gözlemler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 10, 13–39.

- Shaw 1965 Stanford J. Shaw, "The Origins of Ottoman Military Reform: The Nizam-ı Cedid Army of Sultan Selim III", *The Journal of Modern History*, 37, 291–306.
- Şimşek 2005 Veysel Şimşek, *Ottoman Military Recruitment and Recruit: 1826–1853*, Ankara.
- Tızlak 1994 Fahrettin Tızlak, "XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısı ile XIX. Yüzyılın ilk Yarısında Yukarı Fırat Havzasında Eşkiryalık Hareketleri", *Bellekten*, LVII/220, (Aralık), 755–762.
- Tunalı 2003 Ayten Can, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839–1876) (Basılmamış Doktora Tezi)*, Ankara.

Abdülkadir Gül